

ПРОБЛЕМНІ ПИТАННЯ ПОВІДОМЛЕННЯ ПРО ПІДОЗРУ У КРИМІНАЛЬНОМУ ПРОВАДЖЕННІ

Іов Д. А.

*здобувач другого (магістерського) рівня вищої освіти
спеціальності 081 Право,
Університет імені Альфреда Нобеля*

Новели щодо повідомлення про підозру у вчиненні певних правопорушень у досудовому розслідуванні, у тому числі й чинне законодавство, у правозастосовній діяльності органів досудового розслідування, певні уточнення та усунення існуючих прогалин і неузгодженостей залишаються актуальними та дискусійними, що зумовлює потребу, а тому підлягають подальшому дослідженню.

Нові положення про повідомлення про підозру, суттєво змінили процесуальні механізми підготовки та проведення таких слідчих дій відповідними уповноваженими на це посадовими особами. За задумом законодавця, ці нові механізми мають забезпечити певні конституційні гарантії надання та реалізації професійної правничої допомоги, зокрема підозрюваним, обвинуваченим, іншим учасникам кримінального провадження та громадянам, відповідно до положень статті 59[1] Конституції України. З цих питань Л.М. Лобойко влучно вказує на важливість гарантування прав і законних інтересів учасників кримінального провадження та підкреслює, що гарантії ефективності діяльності органів досудового розслідування та суду є засобом ефективного функціонування кримінального процесу в цілому.

З'ясовано, що у чинному законодавстві не має тлумачення поняття «підозри» або «повідомлення про підозру», продовжується наукова дискусія з цього напрямку.

У зв'язку з цим в Енциклопедії українського права, том 19 (2020) поняття "підозра" визначено таким чином: "Обґрунтоване припущення слідчого та/або прокурора про вчинення особою злочину, яке оформлене у процесуальному документі (повідомленні про підозру) і підлягає перевірці під час досудового розслідування, у тому числі шляхом проведення досудового розслідування. Воно визначається як таке, що "підлягає подальшій перевірці шляхом розслідування з метою спростування або підтвердження". Вважаємо, що така позиція та визначення є не зовсім прийнятною та коректною [3, с. У правоохоронній діяльності (відповідно до вимог чинного КПК України, Головного слідчого управління Національної поліції України та

одностайної позиції прокурорів різних рівнів як процесуальних керівників досудового розслідування відповідно до вимог чинного КПК України), правозастосовна практика, що склалася за більш ніж десятирічний період до прийняття чинного КПК України, відповідно до якої особі повідомляється про підозру лише тоді, коли встановлені всі докази та підстави, які зібрані та можливі у кримінальному провадженні, що є кінцевим результатом досудового розслідування.

У зв'язку з дискусією та неповнотою раніше визначених понять, автором розроблено поняття повідомлення про підозру особі, під яким слід розуміти – як процесуальну дію, що ґрунтується на об'єктивних підставах закону про кримінальну відповідальність і кримінального процесуального законодавства, що складається із передбачених КПК України і інших етапів досудового розслідування та слідчих ситуацій після встановлення, процесуального фіксування і оцінки достатніх доказів в повному і можливому обсязі, яке складається і вручається в письмовій формі особі, яка вчинила кримінальне правопорушення, і що може доповнюватись новою підозрою або змінюватись відповідно до раніше повідомленої підозри.

Дослідивши інші питання, пов'язані із застосуванням процесуальних норм щодо повідомлення про підозру, врахувавши досвід слідчої роботи та проаналізувавши правові норми КПК України 1960 та 2012 років, результати порівняльного аналізу свідчать про те, що чинні вищезазначені вимоги щодо повідомлення про підозру, передбачені положеннями останнього КПК України, є надмірними та недосконалими, констатували, що законодавець не врахував правозастосовний досвід роботи слідчих підрозділів у період дії КПК України 1960 року. В історії того часу, якщо були підстави вважати особу підозрюваною (навіть на підставі матеріалів досудового розслідування), виносилася відповідна "звичайна" постанова, така особа допитувалася в такому статусі на початкових етапах розслідування і розслідування продовжувалося з метою збору якомога більшої кількості доказів. Якщо згодом вищезазначене не підтверджувалося, кримінальне обвинувачення проти особи не висувалося. Якщо ж докази підтверджували винуватість особи у вчиненні конкретного злочину, слідчий складав постанову про притягнення як обвинуваченого, і особа допитувалася в такому статусі, а після завершення розслідування складався обвинувальний акт, який надсилався на затвердження прокурору області, в залежності від юрисдикції. На сьогодні, відповідно до чинного КПК України та вищезазначених загальних вимог до збирання доказів, законодавець заохочує слідчих та детективів до порушення закону і підозрювані допитуються лише як свідки після реєстрації їх заяви та повідомлення в ЄРДР (як показує практика), але це

порушує права як свідків, так і підозрюваних. Прокуратура вимагала притягнути до відповідальності цих посадових осіб, оскільки це порушує права як свідків, так і підозрюваних. За таких умов розслідування особи, які допитуються як свідки, на відміну від підозрюваних, попереджаються про кримінальну відповідальність за дачу неправдивих показань. Тому з метою забезпечення принципу законності та рівності перед законом і судом (пункти 2 і 3 частини першої статті 7 Кримінального кодексу України) [6] та подальшого вдосконалення алгоритму дій слідчих і дізнавачів, а також на підставі викладеного вище, регламентації положень, що стосуються статусу підозрюваного, зокрема початкових етапів досудового розслідування, в тому числі Потребують уточнення процесуальні механізми проведення допиту підозрюваних та інших слідчих (розшукових) дій.

Узагальнюючи положення чинного КПК України, наукові позиції окремих вчених та представників школи, необхідно виокремити основні кримінально-процесуальні положення та існуючі проблеми реалізації цієї слідчої дії. Так, з метою гарантування та реалізації прав підозрюваного відповідно до положень ст. 42 та ч. 2 ст. 276 чинного КПК України, слідчий та дізнавач згідно з ч. 1 ст. 298-4 Закону про публічний судовий розгляд зобов'язані невідкладно після письмового повідомлення підозрюваного (ст.ст. 277 та 278 Закону) провести з ним слідчу дію Стаття 277 та 278 Кримінального кодексу України. (статті 277 та 278 Кримінального кодексу України), і при цьому, відповідно до вимог ч. 2 ст. 20 та ч. 3 ст. 276 Кримінального процесуального кодексу України, зобов'язані повідомити підозрюваному про кожне процесуальне право підозрюваного, з детальним описом та чітким формулюванням (роз'ясненням) відповідних положень підозрюваного. Крім того, відповідно до положень ч. 4 ст. 213 Кримінального кодексу України, положення про права у разі затримання особи є деталізованими, і в цьому випадку також має бути роз'яснено право на медичну допомогу. З огляду на вищезазначене, доцільно об'єднати статті 42, 276 та 298-4 (Особливості повідомлення про підозру слідчими органів досудового розслідування) Кримінального кодексу України в одну статтю, щоб не було посилянь з однієї статті на іншу в різних статтях. [6].

Слід зазначити, що в КПК України існує прогалина, яка не передбачає права повідомляти керівника слідчого органу. На практиці цей керівник може розслідувати кримінальні правопорушення, користуючись правами слідчого (якщо слідчий з різних причин відсутній у підрозділі). Це має бути закріплено на законодавчому рівні. У продовження проблеми вдосконалення прокурорського та судового контролю за повідомленням про підозру, зокрема з боку слідчого судді при перевірці об'єктивності та якості повідомлення про підозру особи,

щодо якої здійснюється досудове розслідування, а також обґрунтованості клопотання про обрання одного з видів запобіжних заходів, передбачених законом за чинним КПК України. Слід також зазначити, що бажано звернути увагу на важливість посилення судового та іншого контролю, оскільки неухильне їх дотримання забезпечило б усі конституційні та процесуальні гарантії прав учасників кримінального провадження на всіх стадіях досудового розслідування та у правозастосовчій діяльності.

Прокурори як процесуальні керівники досудового розслідування мають право погоджувати або відмовляти у задоволенні клопотань про застосування певних запобіжних заходів слідчим та судово-медичним експертам, або самостійно звертатися з такими клопотаннями до слідчого судді. Такі права прокурора пов'язані з необхідністю здійснення певних заходів забезпечення кримінального провадження або процесуальних дій під час досудового розслідування, які тимчасово обмежують або певною мірою втручаються у конституційні права, свободи та законні інтереси осіб та окремих учасників кримінального провадження, відповідно до закону, або пов'язані із застосуванням примусових заходів медичного чи виховного характеру, передбачених Кримінальним процесуальним кодексом України. У кожному випадку прокурор зобов'язаний дослідити, серед іншого, чи існує обґрунтована підозра у вчиненні особою, до якої застосовується захід, конкретного правопорушення та чи є необхідність у застосуванні такого виду заходу для виконання завдань кримінального провадження.

Окремим напрямком, що потребує подальшого дослідження, є вивчення нововведень у кримінальному провадженні в умовах воєнного стану відповідно до змін до чинного КПК України та роз'яснень Верховного Суду.

Потребує законодавчого доповнення право керівника слідчого органу здійснювати повідомлення про підозру під час розслідування кримінального правопорушення безпосередньо з використанням прав слідчого. Подальшого вдосконалення потребує також сфера забезпечення заходів кримінального провадження, зазначених у клопотаннях дізнавачів, слідчих та прокурорів, зокрема підвищення ефективності прокурорського та судового контролю з боку слідчих суддів та судів при вирішенні питання про обґрунтованість підозри, при обранні запобіжного заходу підозрюваному або при його затриманні, вирішення проблемних питань у цій сфері. Бажано вдосконалити положення про повідомлення про підозру в кожній статті чинного Кримінального кодексу України шляхом їх інтеграції, а не розпорошення по окремих статтях, як це має місце зараз. Окремих комплексних досліджень потребують питання вручення особи

повідомлення про підозру, обрання окремих запобіжних заходів та особливості досудового розслідування в умовах воєнного стану, що є перспективним напрямом досліджень.

Література:

1. Конституція України : чинне законодавство станом на 01 вересня 2022 р. : Офіційний текст. Київ. Правова Єдність. 2022. 64 с.

2. Лобойко Л.М. Методи кримінального-процесуального права : монографія. Дніпропетровськ. Дніпропетровський державний університет внутрішніх справ. 2006. С. 38-39.

3. Велика українська юридична енциклопедія у 20 томах. Том 19 Кримінальний процес, судоустрій, прокуратура та адвокатура. Редколегія В.Т. Нор (голова) та ін. Національна академія правових наук України; Інститут держави і права ім В.М. Корецького НАН України; Національний юридичний університет ім. Я. Мудрого. Харків. Право. 2020. 960 с.: іл.

4. Уваров В.Г. Реалізація рішень Європейського Суду з прав людини та норм міжнародно-правових актів у кримінальному процесі України : автореф. дис. д-ра юрид. наук 12.00.09. Харківський національний університет внутрішніх справ. Харків. 2014. С. 23.

5. Капліна О. Повідомлення про підозру : протистояння правових позицій сторін обвинувачення та захисту. *Юридичний журнал «Право України» (україномовна версія)*. 2017. № 12. С. 74-81.

6. Кримінальний процесуальний кодекс України : чинне законодавство зі змінами та доповненнями станом на 5 червня 2022 р. Київ. ПАЛИВОДА А.В. 2022. 496 с. (Кодекси України).

DOI <https://doi.org/10.36059/978-966-397-292-3-101>

ЗНАЧЕННЯ ПРАВОВИХ ФОРМ В РЕАЛІЗАЦІЇ КОНТРОЛЬНО-НАГЛЯДОВОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В НАЦІОНАЛЬНІЙ ПОЛІЦІЇ УКРАЇНИ

Козьяков Р. С.

начальник

*Головного управління Національної поліції
в Кіровоградській області*

В процесі реалізації правових форм здійснення контрольно-наглядової діяльності в Національній поліції, з'ясування правової